

Ik doe dit, omdat deze sociale confessie van het grootste belang is, om den geest te leeren kennen, die onze christelijke patroons bezielt, en voorts omdat in dit kostelijk stuk scherp uitkomt, dat het beginsel, waaruit wij als christenen leven, zoo gansch anders is dan de principien van liberalisme en socialisme. Deze verklaring is dan ook niet slechts een positieve uiteenzetting van wat de opstellers belijden en willen, maar draagt tevens een sterk antithetisch karakter tegenover de dwaling van het liberalistische individualisme en de socialistische klassenstrijd-leer. Men leze en oordeele zelf. Hoofdstuk I geeft een Inleiding, die aldus luidt:

1. In handel en bedrijf sta voorop, dat ieder medewerker alle gaven en krachten heeft in te spannen, tot openbaring van Gods heerlijkheid, door de gaven, in mensch en natuur gelegd, tot volle ontplooiing te brengen.

Daarbij erkend Gods soevereiniteit over al het geschapene, ook over het stoffelijk goed.

2. Aangaande het stoffelijk goed wordt tegenover God geen absolute eigendom, doch slechts een rentmeesterschap erkend. Tegenover den medemensch wordt gehandhaafd een eigendomsrecht, beperkt door den goddelijken eisch der naastenliefde.

3. De arbeider dient te worden beschouwd als beeldrager Gods en niet als drager van de waarheid.

Dienstevolgen dient de zedelijke waarde van den menschelijken arbeid te worden erkend.

4. Vooropstellend, dat het Christendom geen voor alle tijden geldenden vorm van productie voorschrijft en de Christelijke belijdenis op zichzelf geen beletsel is tegen de aanvaarding van een productievorm, die van onze tegenwoordige wijze van productie afwijkt, wordt evenwel — tegenover de beschouwing welke in de tegenwoordige productievorm de oorzaak van alle misstanden ziet — staande gehouden:

a. dat elke productievorm door de werking der zonde tot misstanden aanleiding geeft en geen wegneming van misstanden is te verkrijgen door een algeheele verandering daarvan, met name niet door een in theorie uitgedacht systeem;

b. dat, erkennende de leiding Gods in de historie, het bestaande dient te worden aanvaard en daarin een gezonde en geleidelijke ontwikkeling voorstaande, mede door organisatie, gezocht moet worden de werking der zonde te beteugelen.

Op deze vier artikelen, die dus raken in de verhouding tot God; 2o. het eigendomsrecht; 3o. den arbeider en 4o. de productie, wordt de volgende toelichting gegeven:

De verhouding tot God.

Vanzelf moet hier over de verhouding tot God in den beroepsarbeid gesproken worden.

De beantwoording dezer vraag is van fundamentele betekenis. Op dit terrein wordt nu ook beleiden, dat de eere Gods richelvoer van het leven zij.

In dien zin is het behalen van materieel voordeel niet het eerste en hoogste doel in den beroepsarbeid van den patroon en is het dus niet uitgesloten, dat het beginsel zal dwingen tegen het rechtstreeksch eigenbelang in te gaan. In de plaats van dit eigenbelang wordt gesteld de eere Gods. Deze eere Gods eischt, dat de mensch alle krachten inspanne om de gaven, in hem en in de natuur gelegd, tot ontplooiing te brengen. Hiermede wordt in de eerste plaats erkend, dat de mensch is aangewezen op arbeid en deze arbeid een zegen God is. In de tweede plaats wordt gezegd, dat deze arbeid zich te richten heeft op openbaring van Gods heerlijkheid. Deze kan tot openbaring komen door een rijke ontwikkeling van

den menschelijken geest en door een in toepassing brengen van de door God in de natuur gelegde krachten. De vooruitgang van techniek, handels- en verkeersmogelijkheden wordt daarom toegejuicht.

Hierbij wordt ook uitgesproken de menschelijke afhankelijkheid in tegenstelling met Gods macht en soevereiniteit. Deze soevereiniteit werkt over al het geschapene en bepaalt voor mensch en stoffelijk goed de levenswetten.

Het eigendomsrecht.

Op het voorgaande volgt reeds, dat de mensch, door God geroepen tot bearbeiding der stoffelijke natuur, zich tegenover God niet op een absoluut eigendom of heerschappij over deze natuur mag verheffen, doch verantwoordelijkheid schuld is voor de wijze, waarop hij daarmede heeft gehandeld. Naast de menschelijke afhankelijkheid staat hier dus de menschelijke verantwoordelijkheid tegenover God, in navolging der Heilige Schrift met een rentmeesterschap vergeleken.

Mag dus tegenover God niet van een eigendomsrecht worden gesproken, tegenover den medemensch is de verhouding anders. Hier moet een persoonlijk eigendomsrecht worden gehandhaafd. Niet in den zin van een absoluut eigendomsrecht, dat zou toestaan den eigendom naar willekeur tot schade van den medemensch te misbruiken. Door de erkenning van de verantwoordelijkheid tegenover God, inhoudende aan de eene zijde een niet mogen misbruiken en aan de andere zijde een bevel tot een recht gebruiken, volgt reeds het verbot den medemensch door den eigendom te schaden. Bij het gebruik van den eigendom dient daarom met het gebod Gods gerekend te worden, den naaste lief te hebben als zichzelf. Men kan alzoo spreken van een sociale functie van het eigendomsrecht.

Hiernede wordt niet ontkend het recht der overheid om als dienaar Gods een zondige uitoefening van het eigendomsrecht te verbieden, zoo noodig in het algemeen belang regelen voor de uitoefening er van te stellen of zelfs tot onteigening over te gaan.

De arbeider.

Alvorens in een afzonderlijke afdeeling der beginselverklaring de verhouding tot de arbeiders breder wordt uitgewerkt, wordt hier de grondslag voor de verhouding tusschen patroon en arbeider aangegeven. In den loop der geschiedenis is tusschen den eigenaar der productiemiddelen enerzijds en den arbeider anderzijds een steeds grootere scheiding ontstaan, welke tengevolge had, dat de zedelijke waarde van den menschelijken arbeid niet voldoende werd erkend en de menschelijke arbeid veelal praktisch werd gelijkgesteld met den productiefactor kapitaal. Wel is waar is nog niet overal dit kwaad doorgedrongen en bestaat nog een wederzijdsche waarleving, in grootere kringen is echter door de werking van verkeerde theorieën een wanverhouding ontstaan. Men is scheiding gaan maken tusschen den mensch en den menschelijken arbeid en heeft dien arbeid op één lijn gesteld met koopwaar.

Slechts op die koopvaar kwam het aan. Door deze zoo goedkoop mogelijk te exploiteeren, zocht men winst te behalen. Met den arbeider als beeldrager Gods werd niet gerekend. Erkend wordt, dat in den patroonskring, ook door meerdere zich noemende Christen patroons, in dit opzicht gezondheid is. De later opkomende klassenstrijd-leer vond in de heersche beschouwingen en toestanden zaad voor hare verderfelijke werking.

Tegenover dit alles wordt gesteld, dat de arbeider in zijn geheel is beeldrager Gods en een scheiding tusschen den arbeider en zijn arbeidskracht, hiernede in strijd, tot misstanden aanleiding moet geven. Hiernede is ook de zedelijke waarde van den arbeid aangetoond.

POPULAIR WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Misdadigheid en toerekenbaarheid.

III.

Wij hebben in het vorige artikel uiteengezet, dat er in den loop der laatste vijftig jaren verschillende pogingen zijn gedaan, om de misdadigheid uit een of andere oorzaak te verklaren. Lombroso achtte de misdadigheid aangeboren en sprak van den geboren misdadiger. De Franschen meenden, dat de misdadigheid moest verklaard worden uit omgeving en milieu. En ten slotte heeft men aan de degeneratie een belangrijke rol toegekend ter verklaring van de misdadigheid.

Wat betreft het toekennen van verantwoordelijkheid aan den misdadiger heeft men ook een wisselend standpunt ingenomen. Wilde Lombroso den misdadiger eigenlijk vrij pleiten van schuld, omdat hij het immers evenmin helpen kon, dat hij zoo was, als een krankzinnige, en heeft er ook onder invloed van de degeneratieleer een neiging bestaan, den mensch van zijn verantwoordelijkheid te ontslaan, toch zijn er daarnaast steeds velen geweest, die vasthielden aan de oude overtuiging, dat een misdadiger persoonlijk aansprakelijk gesteld moet worden voor het door hem misdreven, en daarvoor ook gestraft moet worden.

Thans wordt dit laatste standpunt vrij algemeen ingenomen door de toonaangevende mannen op dit gebied. Men wil gaarne erkennen, dat er factoren zijn van allerlei aard, die medewerken om iemand tot het volvoeren van een misdaad te brengen, hem eventueel tot misdadiger kunnen maken, maar men handhaaft de persoonlijke verantwoordelijkheid; aan den misdadiger zelf rekent men toe, wat hij gedaan heeft; het standpunt, dat een misdadiger alleen om het feit, dat hij misdaden pleegt, ontoerekenbaar moet geacht worden, is verlaten.

En hiernede verschilt men niet zooveel van de opvatting, die ook door onze christelijke wetenschap op grond van den Bijbel geleerd wordt. Wij houden op gezag van Gods Woord ook vast aan de persoonlijke verantwoordelijkheid. Ieder mensch staat wel ten deele onder invloed van zijn omstandigheden, maar hij is in de eerste plaats een eigen afzonderlijk individu, met eigen neigingen en begeerten, met eigen deugden en fouten, die uit zijn innerlijk zieleleven opkomen, en waarvoor hij zichzelf ook wel degelijk verantwoordelijk gevoelt. Ieder mensch, en ook de misdadiger, heeft een besef van zedelijkheid en recht; ieder voelt, dat hij verschillende dingen niet doen mag; ieder heeft een geweten, dat hem aanklaagt, wanneer hij zondigt.

Maar daarnaast leert ons de Bijbel, dat ieder mensch als zondaar geboren wordt, dat niemand uit zichzelf in staat is, het goede te doen; dat wij allen overtreders zijn van de Wet Gods; dat wij allen tegenover onze naasten verkeerde dingen doen, en dat wij allen, wanneer God ons niet bevaart, ook in kleinere of grootere misdaden kunnen vervallen.

In zoverre bestaat er dus een zekere overeenstemming tusschen onze belijdenis en het denkbeeld van Lombroso, hoever deze overigens van ons af moge staan. Terwijl Lombroso echter spreekt van de geboren misdadigers, die hij als een afzonderlijke categorie van menschen beschouwt, erkent de christen, dat ieder mensch een geboren zondaar is, en de kiemen van alle misdaden in zijn hart omdraagt. En aan den anderen kant, terwijl Lombroso den misdadiger beschouwt als een ontoerekenbare, als een krankzinnige, die niet voor zijn daden gestraft mag worden, houdt de christen vast aan de persoonlijke verantwoordelijkheid, aan de schuld en aan het recht tot straffen, ook door den aardischen rechter. De religie predikt den mensch, die van nature verdorven is, toch de zedewet; vraagt van hem liefde tot God en den naaste;

De productie.

De vraag hoe wij tegenover de thans geldende wijze van productie staan, mag niet worden voorbijgegaan. In het bijzonder als een ander systeem door beide groepen wordt gepropageerd.

Hier wordt nu allereerst geconstateerd, dat het Christendom geen bepaalden vorm van productie als den eenig juiste aanwijst. Immers de fout zit niet in de eerste plaats in den vorm, doch in den mensch zelf.

Door zijn zonden bederft de mensch ook het best denkbare. Hiernede wordt niet bedoeld, ten opzichte van de vraag, welke wijze van productie het meest aanbevelenswaardig is, lijdelijkheid te prediken. Veelmeer moet elke vorm, ook de huidige, waaronder wij leven, kritisch worden bezien en gevraagd, of daarin verbeteringen zijn aan te brengen, desnooche met opofferingen van veel, dat thans materieel voordeel brengt. Het oefenen van kritiek op het bestaande mag echter niet leiden tot opbouw van een systeem buiten de werkelijkheid van het leven om. Hier wordt erkend Gods leiding in de historie, waardoor de mensch van elken tijd te midden van bestaande productieverhoudingen gesteld wordt.

Zal daarin verbetering of verandering noodig zijn, dan is die alleen te verkrijgen langs den weg van geleidelijken groei, in aanpassing aan nieuwe toestanden, nooit door het propageeren van een systeem, dat niet let op den zondigen aard van den mensch, geen ontwikkeling, maar samenhangende met de feiten, op den voorgrond stelt of geen rekening houdt met alle tijne geleidingen van de maatschappelijke samenleving. In deze stelling wordt dan ook partij gekozen tegen het socialisme en wordt de tegenwoordige productievorm aanvaard. Dit laatste niet om zijn fouten te verdedigen of te vergoelijken, noch omdat deze op zichzelf beter is dan iets anders, doch slechts omdat aansluiting gezocht moet worden bij den historisch geworden toestand.

Dit legt nu ook den plicht op, mede te werken om de zich openbarende fouten te bestrijden en te streven de werking der zonde te keer te gaan.

Daarbij wordt tevens als eisch gesteld een open oog te hebben voor de feitelijke omstandigheden, den groei, die in het maatschappelijk organisme valt waar te nemen, te bevorderen en telkens bij nieuwe vragen de houding te bepalen.

Over dit eerste hoofdstuk een enkel woord. Het doet weldadig aan, dat in deze beginselverklaring de verhouding tot God vooropgesteld wordt, en de christelijke werkgeversvereniging ook hierin haar christelijk karakter vertoont, dat zij volmondig erkent: het gaat om God. Onze arbeid is er niet om onszelf, en het hoogste wat wij met dien arbeid bedoelen is niet een gevulden buidel of een volle maag, maar het diepste motief is, om als dienstknechten en dienstmaagden Gods de culturaard te vervullen, die Hij ons in deze wereld geeft. Geen eigenbelang, maar (en schittert dit woord in vlammeende letters boven elk bedrijf). Gods eer is het einddoel. Hij heeft recht op alles, en Zijn soevereiniteit bepaalt voor mensch en stoffelijk goed, dus niet alleen voor den arbeider, maar ook voor den patroon, de levenswetten. Deze heeft zich, wat zijn winst en loon betreft, tegenover God te verantwoorden. Een kostelijke verklaring, die echter dan alleen geen klinkende leuze is, wanneer zij in de sociale verhoudingen praktisch beleeft wordt. Theoretisch te belijden, dat wij in alles de heerlijkheid des Heeren hebben te zoeken, en praktisch zooveel schatten te vergaderen als maar mogelijk is, slinkt niet elkaar, en ieder zal

en wekt bij hem op het verantwoordelijkheidsgevoel tegenover God en zijn medemensch.

En waar de religie bij zooveel slechts gebrek- kig doordringt, waar er zooveel zijn, die door omgeving, door milieu, door verschillende omstandigheden weinig of niets van God of Bijbel hooren of deze moedwillig niet erkennen, is het niet te verwonderen, dat het besef van een hoogere, zedelijke verantwoordelijkheid ook bij velen zwak ontwikkeld is. De religie mag bij de opvoeding van het kind niet verwaarloosd worden, op straffe van onderminning van het verantwoordelijkheidsgevoel.

Dit besef van verantwoordelijkheid tegenover den naaste is ook een van de voornaamste grondslagen van een goede maatschappij, waardoor de menschen elkaanders rechten eerbiedigen, en elkaanders nood lenigen. Hoe meer iemand zijn verantwoordelijkheid voelt, hoe beter burger hij zal zijn. En daarom werkt niets zoo verkeerd op de sociale verhoudingen onder de menschen, dan ontorming van dit besef. Hierdoor wordt de misdaad in de hand gewerkt, en de poort wijd opengezet voor alle schandelijke bedrijven. Want wanneer de misdadigheid als krankzinnigheid wordt beschouwd, behoeft men zelfs geen vrees voor straf te hebben. Het ergste, wat zou kunnen gebeuren, is, dat men in een inrichting wordt opgenomen, natuurlijk wel onvrijwillig, om daar voor korteren of langeren tijd verpleegd te worden.

Met de erkenning van het verantwoordelijkheidsgevoel gaat ook samen een andere beschouwing over de zoogenoemde deugdzinnigheid van den mensch. In de denkbeelden hierover kan men ook in niet-christelijke kringen een kentering waarnemen. Terwijl men vroeger van de gedachte uitging, dat de mensch van nature goed was, en dat ook de meerdere ontwikkeling vanzelf den mensch van misdaden zou terughouden (denk slechts aan het gezegde: Hoe meer scholen ge bouwt, hoe meer gevangenissen ge zult kunnen sluiten), is men tegen

gevoelen, dat
lijk van het
Over den
Hier wordt
Daarop ho
eigendom we
aandacht te
het recht va
den arbeid
klaard, dat v
maar als be
gesloten. Da
der ook als
loen, of wil
danig moet
wordt. Een
houdt de o
organisatie
een bestaan
lijdend is l
leden, dat i
dere zich n
zicht gezond
slechte toest
enze christe
de verkliede
wige conflict
wij danken v
die der tijd
Eindelijk l
Deze begi
constante
vorm van p
Heilige Schr
sche wetgevi
wij moeten
Bijbel te wil
tot lijdelijkh
om den best
beginselverk
zij keert zie
de socialisat
rekent niet v
en is h.i. e
aanvaardt d
vorm. Niet
ken klevende
en aansluiti
toestand. De
Bedeeld de
tegenwoordig
ze ik een g
wering komt
en is in de
menteerde. I
wing van e
wanneer de
gusel een a
sociale bedrij
woord). Do
lichting geer
in tegenstell
gewordene
anderingen
ik deze reg
het ge word
van den hui
en correctie

woordig we
menschelijke
en dat groot
verstandelijk
haver en d
van deze erk
van een v
king van d
de opstande
leerd, en
hadden pla
hoogerwerd
slechte neig
hadden gele
ze bij ons,
trachten te
van allerlei
Onwillekeur
bergchen. C
ture geneig
tot eenig ge
Wanneer
bemerkt me
lijk verantw
hebben; ze
konaleid l
niet voldoende
neigingen
ze er niet g
echter, die
hebben, die
neigingen o
konden late
In hoeverre
en, zekelij
volgende m
Thans wi
dadigers tel
niet vertore
en bereuw